Tečaj XIX. **NOVICE** List 24.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 12. junija 1861.

Vošila o realni šoli,

ki se jih Dolenec prederzne izreči gosp. ljubljanskemu županu in slavnemu mestnemu odboru.

Hvala lepa Vam, častiti gospod župan, da je pervo početje Vaše poskerbeti pripomočkov duševnim potrebam ne le mestnim, ampak tudi deželnim. S serčnim veseljem smo brali, da je pervi Vaš nasvèt v mestnem odboru bil, višjo realko, mestu in deželi živo potrebno, na noge spraviti. Veselja nam je zaigralo serce, slišati, da ste sedanjo nižjo realko z lastnimi očmí popred ogledali in učence po vseh razredih v čisti in gladki besedi milega maternega jezika nagovarjali ter k marljivosti spodbujali. Gotovo ste se prepričali, da nam je Slovencom memo višje tudi nekoliko pomnožene in spremenjene nižje realke treba.

Ker se boste o tem, kako in kdaj bi se višja realka na noge spravila, razgovarjali ter sklepali: ali bo ali ne, se prederznem Vam in mestnemu odboru izreči vošila, ki jih menda v nedriji nosi vsaki, ki mu je mar za blagor svoje domovine. Ne mislim, da bi Vi sami že ne spoznali živih potreb, mestnih in deželnih; s tem Vam le želim na znanje dati, da so tudi Dolenci z Vami enakih misel in željá!

Pervo moje vošilo je: Ne zametujte pa tudi ne odlagajte dalje osnove višje realke. O tem Vas je menda, kakor slišimo, velika večina enake misli in želje; torej mi ni treba o njeni potrebi kaj več govoriti.

Drugo moje vošilo pa je: Varujte se kupiti drago mačko v žepu, to je, dobro prevdarite kakošne realke je mestu in deželi potreba. Da je le višja realka, to edino še ne zadostuje vsem našim potrebam; vsaka realka nam ni v prid; more nam še zlo nepotrebna biti in na vse straní napotje delati. Spravite nam toraj tako realko na noge, da bo vsem važnišim potrebam pomagano, in gotovo Vam tudi dežela po svojih poslancih v deželnem zboru pomoči odrekla ne bode, ako jo nagovorite, stroške z Vami deliti.

Ktere pa so mestne in deželne potrebe v tem oziru?

1. Realke potrebujejo: 1) naši kupci, 2) višji in 3) nižji obertniki, 4) rokodelci, 5) kmetovavci in 6) vsi tisti, ki se hočejo višje tehnike, ali višjega kmetijstva ali gojzdnarstva učiti ali v vojaško višjo učilnico stopiti.

2. Realka naj pa ne bode v prid le tistim, ki jo obiskujejo, temuč po njih naj se množé in širijo realne vede po celi deželi; le po tej poti se dá povzdigniti sploh kupčijstvo, obertnijstvo, rokodelstvo in kmetijstvo; le po tej poti se dá pospešiti tudi splošna omika in izobraženje celega našega naroda.

3. Realno šolo uravnajte za lastno mesto in lastno deželo, ne za ptujce; torej ne mislite na to, kako bi nekterim uradnikom ustregli, ki so danes tù, danes tù, da bi namreč njih sinovi mogli realko obiskovati; tudi na to ne merite, da bi učencov iz ptujih dežel, bodi si laških, bodi si nemških dobivali. Za svoje dnarce sebi, svojim potrebam realko osnujte. Se bo osnova še kteri drugi deželi prilegla, nam bode gotovo svoje sinove v realko pošiljala in z veseljem jih hočemo sprejeti in kakor z lastnimi učenci ravnati.

Da tem potrebam zadostuje naša realka, mora tako ravnana biti, da se bo v nji učilo:

a) vse, kar je treba znati, da kdo prestopi iz realke v tehniko, gojzdnarstvene ali kmetijske višje učilnice; toraj naj so realke take, kakoršne je vlada osnovala, ki tudi plačuje učnike;

b) vse, kar je narodu sploh treba, da se more omikanemu prištevati;

c) vse, kar je neobhodno treba vediti kupčijstvu, obertnijstvu, rokodelstvu in kmetijstvu;

d) vse, kar našim učencom utegne biti v velik prid, zlasti ptuja jezika: nemški, laški.

Kakoršna je vladna osnova, naj se obderží; kar pa mestne in deželne potrebe zahtevajo, naj so pridevki ali pristavki k realki naši. Med tem, da se tisti, ki se hočejo pripraviti za višje učilnice, pečajo z dotičnimi rečmí, se kaj lahko učí kupec kupčijskih, obertnik obertnijskih, rokodelec rokodelskih, kmet kmetijskih véd, vsak za svoj stan.

Po tem takem naj se na realki učé:

1) vsi skupaj, kar je vsem treba vediti,

2) tisti, ki se za višje učilnice pripravljajo, posebej tistih vednost, kterih je njim treba,

3) kupčijski svojih vednost posebej,

4) obertniki in rokodelci posebej svojih rečí,

5) kmetovavci svojih posebej.

6) Verh tega pa je še treba nedeljskih in praznišk in morebiti tudi večernih šol za tiste obertnike in rokodelce, ki vsakdanje obiskovati ne morejo.

Ni torej treba, da bi se vsi realk učenci vseh vednost učili, potrebnih in nepotrebnih; tudi ne, da vsak po 33 ur na teden v nji čepí; ako pa kdo tudi še več hoče se učiti, bodi mu tudi mogoče.

Da bo pri taki osnovi treba več učiteljev, kakor če le po vladni osnovi ustanovite realko, se vé da jih bote mógle mesto in dežela plačevati; — al bolje se nam zdi, velikim stroškom še kaj pridati, da se vsem potrebam v okom pride, kakor pa velike stroške imeti in — le peščici ustreči.

Potrebam našim pa še ni pomagano s tem, da vemo, kaj naj se učí v realki naši; treba je tudi vse tako učiti, da bodo nevedni podučeni, in le-sem spada jezik, v kterem naj se učí. — Našo deželo Slovenci obdelujejo, na devet Slovencov se komaj en Nemec šteje. „Aha! — bodo nasprotniki naši mislili — blizo je sklep, da naj po večini se manjšina ravná.“ Al — tem odgovorimo naravnost — Slovenec še nikdar ni ravnal ravnopravnosti naroda nasproti, in tudi tù ne bo; v obeh jezikih naj se učí na realki vaši, ker so oboji prebivavci na Kranjskem, tako da se bodo Slovenci nemškega, in Nemci slovenskega jezika popolnoma naučili; obojega jezika je Kranjcom ali potreba ali jim je saj zlo koristno, obojega znati. — „Kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš“, je star pregovor, ki ga nam Nemci tako radi stavijo prek očí, ter nam priporočajo, v pomislek

vzeti ga; al sami ti „kulturträger-i“ ne marajo za-nj in si ga nepotrebnega mislijo. Zato so pa tudi Nemci, ki jim kranjski kruh dobro diší in se slovenskega jezika naučé, redki kot bele vrane.

Da se pa nastopi pot enakopravnosti, je neobhodno potrebno, da nam visoka vlada ne daje učnikov, ki bi nemškega jezika ne znali, pa ravno tako tudi ne učiteljev, ki slovenskega ne umejo popolnoma. Pogostoma je treba, ako slovenska mladost tudi nemško zná, ji nauk pojasniti tudi v domači besedi, kakor tudi nemški, da se ji to, kar se v slovenskem učí, tudi po nemški pové.

Te pravične terjatve vam celi svet ne more zameriti ali za prenapeto spoznati. In nje se morete, Gospodje! koj zdaj krepko poprijeti, zakaj pozneje Vas ne bo nikdo prašal, ktere in kakošne učitelje hočete imeti. Varujte se velike nepristojnosti, ki bi izhajala za realko, ako se ta terjatev zdaj v nemar pustí! Ta potreba se bo še bolj prikazala, kadar se začetne šole bolj postavijo na narodno podlago, kar se mora zgoditi, ako hočemo verjeti, da vlada v resnici misli, vse ljudstva svoje do više omike povzdigniti.

Sicer vemo, da gg. kupčevavci zdaj še ne potrebujejo kupčijske šole pri realki, ker imajo svoje učence v gosp. Marovi učilnici, in da jih tudi ne more še volja biti, gosp. Mara zapustiti, že iz hvaležnosti ne, ker jim že toliko let mladino odreja in učí.

Al vemo tudi, da, ako v prihodnost pogledamo, in bi utegnila Marova učilnica kakor si bodi jenjati, bi kupci kaj pogreševali kupčijske učilnice in čez noč druge na noge spraviti ne bodo mogli; še celó realki jo nasloniti bi jim še le po dolgem prizadevanji utegnilo po sreči iti. Vse drugače pa bo, ako si mesto in dežela koj pri uravnavi realke svoje pravice privarjete, kupčijski oddelek realki prisloniti. Že pri hiši, ki bi se kdaj zidala, ali pri kupljeni, ki se bo prenarejala za realko, je treba na to ozir imeti. Mesto in dežela ste dolžne, kupčijskemu stanu pravico prihraniti, ker tergovstvo je najpoglavitniših stebrov eden, kteri deželo in cesarstvo podpira.

Letina na Krajnskem.

Iz dopisov gospodov predsednikov kmetijskih poddružnic, ki jih je dosihmal prejela ljubljanska kmetijska družba, se razvidi, da čeravno ne kaže letina posebno dobro, vendar ne bo tako slaba, kakor smo se je izpervega spomladi bali, ko sta sneg in slana poljskim in vertnim sadovom žugala pogín.

Na višjem Gorenskem obetajo pšenica in detelja dobro, druge žita in senožeti srednjo letino; od krompirja in sočivja se ne more še nič reči; — v okolici radoljški kaže ozimina dobro, tako tudi krompir in drugi kopavni sadeži, jare žita, senožeti in deteljša pa srednje; hruške so lani sila veliko obrodile, zato počivajo letos, jabelk pa bo že nekaj; — v okolici krajnski obetajo pšenica, rež, ječmen in oves prav dobro letino, tako tudi deteljša in senožeti; pod gorami kakor v okolici preddvorski ni slana nič škodovala; sadja in tudi orehov bo dosti; — v okolici teržiški se sponašajo žita, senožeti in sadne drevesa dobro, le rež je sila redka, sená bo obilo, jablane in češplje so posebno lepo evetele.

Na Notrajnskem je v okolici planinski večidel dosti dobre letine pričakovati; — v okolici postojnski je zimska pšenica redka, rež lepa; oves in ječmen je letošnji pomladanski mraz zaderževal; zato so tudi krompir pozno sadili; senožeti se bojo pri gorkem vremenu opomogle; sadja pa ne bo skor nič; — v okolici ložki vkljub poznega zmerzovanja so ozimine lepe; jare žita si zdaj v gorkejem vremenu dobro pomagajo; trava na senožetih v rovtah je zaostala, ker je sneg do 12. maja ležal; senožeti in deteljša na ravnem so lepe; krompir počasi rije iz zemlje; — v okolici bistriški ozimina in jare žita večidel dobro obetajo; senožetim zlasti goratim manjka dežja; sadje je lepo cvelo, al cvetje je zlo odpadlo; terto je mraz zlo vzel zlasti po ravnem, tako, da je le malo zelení; vina bo tedaj malo; — v okolici kerški ozimina večidel še dosti dobro obeta; rež in ječmen sta zavolj mraza zlo redka, pa zavoljo lepega vremena ob cvetji bota dobro obrodila, le slame bo malo; jarim žitom je mraz bolj škodoval; proso (3. dan junija) še le sejejo; koruza je začela kaliti; krompir in sočivje dobro kažeta; sená in detelje bo dosti; terti je mraz zlo škodoval zlasti na ravnem; sadja, razun češinj in češpelj sèm ter tjè, ne bo skor nič; — v okolici bo-štajnski je pšenica lepa, rež slaba; jare žita srednje, krompir in sočivje srednja, senožeti slabe; vina bo srednjo mero, sadja celó malo; — v okolici novomeški so vse zimske žita lepe, le da so zavoljo dolzega merzlega vremena v rasti nekoliko zaostale; jari ječmen in oves sta še (30. maja) majhna; prosó še ni povsod iz zemlje pribodlo; krompir, koruza in fižol začenjajo kaliti; fižol je reven, zelne sadike so lepe; senožeti obetajo obilo sená; navadno deteljo je sèm ter tjè mraz zaterl; laška (rudeča) detelja (incarnat) je majhna, nemška detelja (meteljka) pa lepa; na ravnem je slana terto skor povsod pokončala, v goricah pa lepo kaže, vendar bo ena prej, druga pozneje cvetela; zadnjega sadja bo celó malo, malo bo tudi češpelj, orehov nič, jabelk obilo; — o okolici trebniški vsa ozimina le srednji pridelek obeta razun pšenice, ki je lepa; tudi jare žita, senožeti in deteljša niso posebno lepe; sadja in vina, če ne bo prihodnje vreme terti pomagalo, bo celó malo; — v okolici ribniški so zimske žita lepe, jare srednje, ravno tako krompir, turšica, sočivje, senožeti, deteljša in sadje.

Gospodarske skušnje.

(Klorovo apno zoper bolhe na vertnih in poljskih sadežih). Po dolgih skušnjah se je vendar le enkrat zoper to sovražnico znašlo sredstvo, ki je prav dober kup, se dá lahko rabiti in je pri vsem tem tudi res dobro. Ta pripomoček, škodljivo bolho pokončati, je, kakor „listi iz Frauendorfa“ št. 14 pripovedujejo, klorovo apno (Chlorkalk), ki se v apoteki ali štacuni za malo dnarja kupi. Raztopí se to apno v vodi in zvečer ali pa zjutraj poškropi s kakim zidarskim čopičem ali z metlico po sadikah, ki so se jih bolhe lotile. Klorovo apno ne pomorí samo bolh, ampak tudi druge merčese od sadik odganja.

Skušnje zastran tega naj bi se v „Novicah“ naznanile.

(Klorovo apno zoper muhe in gosence). Od tega se bere v „listih iz Frauendorfa“ to-le: Klorovo apno je v živinskih kugah neizrečeno dober pripomoček, posebno pa pri živini, ki je na parkljih bolna. Manj znano pa je, da ga žival zavoljo njegovega neprijetnega duha sovraži. Muhe vseh sort, posebno pa obad, se popolnoma v eni noči iz hleva prežené, kjer se klor na kakošno desko namazan v hlevu nekako kviško obesi, in eno okno nekoliko odperto pustí. Smrad vse muhe iz hleva prežene skoz okno, ktero se mora pa zjutraj zapreti. Živini pa ne škoduje ničesa, ampak tem bolj ji hasne, ker slabi zrak preganja in ga zboljšuje. Se vé da se mora to sredstvo večkrat, saj enkrat v tednu ponavljati, kar se prav lahko brez velicih stroškov ali posebnih priprav storiti dá. — V sobo ali kak drug hišni hram, kjer se klor hrani, miši in podgane ne zahajajo, in nikjer se ne vselijo, kjer le količkaj klorovega smradú ovohajo. V neki norinberški gostivnici so ž njim merčese pregnati poskusili, in skušnja se je res prav dobro obnesla; podgane iz vseh kotov in dvorišča pregnane in miši so vse poslopja in shrambe popustile naenkrat, kakor da bi jim bil podkuril. — Ravno tako dobro je klorovo apno tudi za rastline, da jih merčesi ne napadajo. Zelnika se ne bo

ne bolha ne gosenca lotila, če je bil le s klorovo vodo poškropljen. Klor se v vodi raztopí, in ta voda se z ometalom ali pa z zidarskim čopičem po sadikah in rastlinah, zvečer ali pa zjutraj poškropi. Na neko njivo blizo nas, ki je bila na omenjeno vižo s klorovo vodo poškropljena in z belim ohrovtom obsajena, se ni noben beli kapusni metulj vsedel. Druge zelnike pa, ki niso bili s klorom poškropljeni, so gosence do čistega obrale in pokončale. — Da se gosence sadnih dreves ne lotijo in jih ne pokončajo, ga ni boljega pripomočka kakor je klor. Vzame se klorovega apna 1 funt in se mu pol funta svinskega sala primeša; iz tega se napravi mešanca testu podobna, ki se s pezdirjem pomeša in okrog debla ovije. Vse gosence pocepajo z drevesa in ne lezejo po deblu več na drevo.

Tako hvalijo „Frauend. Blätter“ klorovo apno. Poskusimo ga!

Živinozdravilstvo.

(Počene in preklane kopita ozdraviti.) Francozki časnik „Moniteur de l' agriculture“ zastran počenih in preklanih kopit pripoveduje to-le: Do zdaj ni bilo še mogoče, da bi se bile razpoke in reže na konjskih kopitih lahko odpravile. Dohtar Defais, profesor v živinozdravniški šoli v Parizu, je neko zmes zoper to napako znajdel, ki se tako-le napravi: Vzemi namreč dva dela gute-perče (Gutta-Percha) in pa en del amonijakove smole (Amoniakharz). *) Guto perčo omehčaj v mlačni vodi, po tem jo pa v kosčke po orehu debele razreži. Te kosčke zmešaj s polovico omenjene smole, ktera se mora pa popred v prah zdrobiti; oboje skupaj deni na žerjavico toliko časa v kaki železni ali saj pocinjeni posodi, da se popolnoma raztopí; med topenjem moraš pa guto-perčo in amonijakovo smolo skerbno mešati, dokler se oba dela popolnoma ne sprimeta in čokoladino barvo dobita. — Preden boš to mešanico rabil, raztopi jo v ravni tisti posodi, kjer si jo že popred imel, še enkrat, in — potem, ko si kopito poverh dobro osnažil, tako da je suho in čisto — zamaži razpokline kopitne ravno tako kakor steklar (glažar) svojo zamazko krog oknevih šip maže. Še bolje ti pojde to delo od rok, če popred noževo klinjo, s ktero delo opravljaš, nekoliko razgreješ. — Ta maža se tako sterdi, da je terda kot rog, in da žeblje ravno tako derží kakor pravo živo kopito; tudi se po kopitu lepo vleže in se z rogom tako sprime, da je kakor kopito in se v vodi nikakor raztopiti ne dá. Naj poskusijo naši izučeni kovači in gospodarji sami to novo znajdbo. Draga ni, ker 1 funt omenjene zmesi veljá le 1 gold. nov. dn.

Tako piše francozki gospodarski časnik.

*) Oboje se lahko kupi v štacuni ali tudi v apoteki.

O goriški gimnazii.

Na Dunaji 23. maja. T-i. Pod naslovom: „O učnem jeziku na goriški gimnazii“ pretresa gosp. Vincenci Uidež v 20. listu letošnjih „Novic“ moj načert zastran učnega jezika na goriški gimnazii, ki sem ga bil razodel v 18. listu. Treba je odgovora na to. Najprej pa moram gosp. pisatelju, ki terdi, da nisem sin goriškega okrožja, povedati, da slovenska mati me je rodila in čeravno unkraj Soče vendar v goriškem okrožji, Gorica pa je izredila in izgojila unetega Slovenca.

Gospod pisatelj pravi, da moj načert bi ne utegnil po volji biti Furlanom kratko malo ne. V tej reči sem tudi jez popolnoma njegovih misel, ker goriški laškoni (italianissimi) bi najraji šole in vse popolnoma polaščili; da jim pa tega goriški Slovenci ne bodo pripustili, je jasno kot beli dan.

Zavernil me je gosp. pisatelj pod št. 1 v omenjenem spisu s prašanjem: „kako bi pa Furlanu enaka pravica došla, če bi se v zgornji gimnazii le slovenski kot učni jezik rabil.“ Na to mu odgovorim, da sem tirjal in tirjam, naj se vpelje v zgornji gimnazii v Gorici slovenski kot učni jezik po poti narodne ravnopravnosti v šolah z ozirom na ces. razglas od 8. avgusta 1859, ki pravi: „..... v zgornjih gimnazijah v krajih različnih narodov se ima učni jezik ravnati po večini naroda ...“. Res je sicer, da ta postava se žalibog! dozdaj še ni izpeljala na Slovenskem, iz tega pa ne sledí, da ni veljavna, saj ni bila preklicana, in postave obderžé tako dolgo popolnoma veljavo, dokler niso naravnost preklicane.

Gledé slovenskega jezika za naše laške in furlanske sosede in zastran težav, ki jih gosp. pisatelj omenja v 2. številu omenjenega spisa, naj to reč bolj obširno in natanko pretresem.

Da so bili dozdaj naši sosedje Lahi in Furlani popolnoma zanemarili naš jezik, ni čuda, ako pomislimo, da slovenski jezik ni imel dozdaj v javnem življenji ne samo nobene pravice in veljave, ampak da je bil poverh še popolnoma zaničevan. Psovali so naš jezik v šolah, čertili ga v družbah omikanih ljudí, zasmehovali v uradnijah; zatoraj so bili grozni nasledki, da slovenske družine v Gorici nizkega in omikanega stanú so se svojega jezika sramovale, ga zatajile in svoje otroke v laškem ali nemškem jeziku in duhu izgojevale. Ostal je tedaj naš mili jezik samo na kmetih in sicer tudi tam le med kmeti in v cerkvi, ker spodrinil ga je bil nemški jezik celó iz ljudskih šol — kodarkoli so bile! Lahko je tedaj razumljivo, kako da se je zgodilo, da so naši slovenski šolarčki, komaj v Gorico pridši, morali se kmali odpovedati svojemu milemu maternemu in lotiti se nehoté okornega furlanskega jezika, da jih niso Furlani neprenehoma zasmehovali.

Naj pa dokažem, da Lahi in Furlani niso tako terde buče, kakor nekteri mislijo, da bi se ne mogli naučiti našega jezika ravno tako gladko, kakor se Slovenci naučijo laškega jezika, in to mnenje opiram 1) na snut laškega in slovenskega jezika, in 2) na djavne izglede.

1. Primerimo snut laškega in slovenskega jezika. a) O izgovarjanji. Naj začnem pri abcedi in omenim le take čerke, ktere bi utegnile biti različne v slovenskem in laškem jeziku.

Čerke „c“ ne nahajam ne v laškem ne v čistem furlanskem jeziku, ker Lah rabi povsod čerko „z“ (= ds), kjer mi „c“ rabimo; postavimo lš. (laško): „lo zechino“ (izgovorí: „dsekino“), sl. (slovensko): „cekin“; Furlan pa izgovarja ravno uno čerko „z“ kakor Francoz svoj „c“ pred: e in i, in „ç“ pred a, o, u, ali kakor Slovenec svoj „s“; postavimo f. (furlansko): „il zechin“ (izg. „sekin“), sl. „cekin“. Ker pa naših Furlanov, ki v Gorici in tik Soče prebivajo, ne moremo šteti k čistim Furlanom, ker na-nje je že slovenski jezik stegnil nekako svoj upljiv, oni izgovarjajo laški „z“ popolnoma kakor mi svoj „c“; v Gorici so se ukoreninile nektere besede celó v furlanski jezik, postavimo, f. „la mlekarza“ (izg. mlekarca), „la periza“ (izg. perica), sl. „mlekarca, perica“. Čerko „c“, tedaj se bodo kakor goriški naučili brez težave tudi drugi Lahi in Furlani.

Slovenski „č“ nahajamo ravno tako čisto tudi v laškem jeziku, ki je laški „c“ pred e in i, in „ci“ pred a, o, u; postavimo lš. „la cenere“, „la città“, „ciarlare, ciò, ciuffo“ izgovorí: „čenere, čittà, čarlare, čò, čuffo“. Furlani sploh pa te čerke nimajo, samo Karnieli — furlanski prebivavci na južni strani karnioljskih gorá (alpes carnicae), ki jih Furlani imenujejo „i chiarnjej izg. ćarnjej, — rabijo namesti laškega „z“ povsod slovenski „č“; postavimo „če vežu copari“ (izg. „kopari“)? sl. „kaj imate boter?“

Slovenski „z“ se nahaja v laškem in furlanskem jeziku, to je laški „s“ med dvema samoglasnikoma; postavimo, lš. Rosalia, f. Rosalie, sl. Rozalija.

Slovenski „ž“ se sicer ne dobí v čistem (toskanskem) laškem jeziku, naši sosedje Furlani pa in Lahi v Monfal-

konu in Terstu ga kaj pogostoma rabijo; postavimo f. „če vežu“; „dulà lajžu?“ sl. „kaj imate“, „kam greste?“ lš. v Monfalkonu: „sono cose da ridere“ (izg. „šono kože“), sl. „ta je smešna“; tukaj je tedaj laški „s“ med dvema samoglasnikoma enak našemu „ž“.

Slovenski „s“ in „š“ sta tudi v laškem in furlanskem jeziku, namreč: laški „s“ se izgovarja pred samoglasnikom kakor slovenski „s“; postavimo, „sapere“, „stringere“ (izg. strindjere), „denso, rimorso.“ Za naš „š“ pa rabijo Lahi „sc“ pred e in i, in „sci“ pred a, o, u; postavimo, „scelerato, scirocco, sciagurato, sciocco, sciupinio“, izgovori „šelerato, širokko, šagurato, šokko, šupinijo“.

Naš „lj“ in „nj“ namestujeta Lahom „gli“ in „gn“; postavimo lš. „figlio, gagliardo, pugno, gnangnera“, izg. filjo, galjardo, punjo, njanjera“.

Za slovenski „g“ rabijo Lahi svoj „g“ pred a, o, u, in „gh“ pred e in i; laški „g“ se sicer izgovarja pred e in i kakor naš „dj“; postavimo „gajo, gondola, guida, ghermire, ghigno“; tako se izgovarja laški kot naš „g“ pred vsakem soglasnikom; postavimo „gridare, gladio.“

Za slovenski „k“ rabijo Lahi „c“ pred a, o, u, in „ch“ pred e in i; postavimo „cavallo, cheto, chiave“, izg. „kavallo, keto, kjave“.

Čerke „h“ nimajo ne Lahi ne Furlani, tedaj bi se je mogli učiti še le v šoli.

Vse druge čerke, ki jih nisem omenil, so Lahom in Slovencom enake; toraj mislim, da kar se izgovarjanja tiče, slovenski jezik ne bo napravil Lahom in Furlanom nobenih težav. (Kon. prih.)

Kratkočasnice.

Kdo je ta junak?

Zastavica.

Pred mano skrite se, kar vas je, vitezi,
V junaštvu me nobeden vas ne prekosí.
Kaj proti men' Štempihar, kaj tudi Samson je?
Kaj moč vojaških trum na stote, tisoče?
Več ko vse te — z orožjem vsem in vso močjó —
Otepem jez jih sam in z golo le pestjo!
Viharni udarci moj' po glavah le leté,
Jim stret' čepine, da možgani vèn ferčé,
In to na mahljej vsak — po več stotinam h krat!
Tako jez dan na dan otepem več armad!
Iz bitve vsake vernem zmagonosno se —
Brez rane, ne zgubiv kerví le kapljice.
Verh vse močí mi pripisuje ime celó
Še spred in zad enak obraz in vse teló.

Balantinov.

Železni močnik.

Prišel je pritepenec k neki kmetiški ženi v hišo, in jo prosi, naj bi mu kaj jesti dala. Žena mu nevoljno odgovorí, da mu čisto nič nima dati. Lačni pritepenec jo pa le dalje nadlegova in prosi, naj bi mu kaj prinesla, ker je že strašno lačen. Ko se pa žena pri vsem tem sprositi ne dá, si potepúh izmisli zvijačo in pravi kmetici: Prinesite mi vsaj kosček železa, ponvo in malo vode noter, da si skuham „železen močnik“. Žena mu to dá. On vzame ponvo, dene va-njo kosček železa, nalije vode in postavi vse skupaj k ognju. Kadar voda zavrè, potegne kosček železa iz nje, prosi ženo malo solí, ktere mu tudi dá, in vodo posoli. Zdaj reče ženi: Prinesite mi le še malo moke. Žena mu tudi moke dá, ker je bila zlo željna zvediti, kakošen vendar mora biti „železni močnik.“ On moko vsuje v krop, in ko nekoliko časa vrè, postavi ponvo od ognja, odlije krop in zmeša. Nazadnje ji reče še za maslo, si lepo zabeli, z velikim veseljem pojužina „železni močnik“, si brado obriše in gré naprej. Radovedna žena pa, ktera pred ni imela čisto nič pri hiši, je zdaj vsega zadosti skupaj nanosila, da je le vidila, kako se kuha — „železni močnik!“

J. S. Kranjskogorski.

Prilika.

Pastir je imel na prostorni in bogati planjavi čedo ovác in svinj. Ščetinaste svinje so odganjale in spodrivale mirne ovce in jim ne privošile obilne paše. Tega so bile mehkoserčne ovčice žalostne in nevoljne ter so se pogostoma posvetovale, kako bi bilo v okom priti spodrivanju. Nazadnje jo znajde stara v zboru veljavna ovca, in začne: Tovaršice! gotovo je, da le zatega del nas hudo imajo preseta, ker smo me ovce in ne preseta. Povaljajmo se po blatu in postanimo, ako ne presetom enake, saj njim podobne, in kaj veljá, preganjanja bo konec. Reče in bilo je storjeno. Nekoliko ovác si omisli v negnjusni gnojnici svinsko obleko. Pastir pa, ki je čedo pasel, je bil kratkega pogleda, in ko jih domú prižene, zapre povaljane ovce s prešiči vred v svinjak. Kaj mislite, kako se je ovcam v svinjaku godilo?

Doberna 25. dan maja 1861. Jakob Bohinc.

Dopisi.

Na Dunaji 9. junija. y — Včerajšnja seja v zbornici poslancov je bila za nas Slovence imenitna zato, ker je v nji rodoljubni gosp. dr. Lovro Toman zastavil ministerstvu pismeno vprašanje (interpelacijo), ktere priprave in naredbe je storilo ali storiti namenilo, da se enkrat izpelje in uresniči ukaz že pred 2 letoma dani, namreč od 8. avgusta 1859. — Kaj veleva ta v času, ko se beseda sedaj zopet oživljena „enakopravnost narodov“ več slišala ni, razglašeni ukaz? Ukaz veleva, da naj se za naprej odstopi od pravila, po kterem se morajo v gimnazijah vsi predmeti samo po nemško učiti in razlagati, da se toraj smejo za to razkladanje rabiti tudi narodni, deželni jeziki. — Interpelacijo Toman-ovo so dragovoljno podpisali Čehi in od Poljakov tudi dr. Smolka. Kar se tiče mož, ki bi imeli v zboru slovenstvo zagovarjati, in ktere je gosp. dr. Toman zastran tega prosil in nagovarjal, ji je pristopil samo verli gospod Černe s Krasa. Mi ne sumničimo in ne natolcujemo, mi ne obrekujemo in ne zasmehujemo nikogar, al gole resnice tudi ne smemo zakrivati, — dela so pokazale, da slovenstvo ima v zboru samo dva zagovornika slovenske kervi, in med njimi pogrešamo še celó Dragotina, kteri je bil v 1. listu „Slovenije“ od leta 1849 s tolikim navdušenjem zaklical „*Slavo Slavjanom*“ (ponosni glas, v kterem je takrat naš „Dragotin“ ptujo kulturo za nas mačeho imenoval), in kteri je z marsiktero dobro pesmico in zlasti s svojo pravlico „Preklete grablje“ v „Koledarčku“ leta 1855 očitno razodel ljubezen do slovenščine in domovine slovenske, — kteri je uno, ravno za povzdigo slovenščine v šolah namenjeno prošnjo do deržavnega ministra podpisal in z druzimi vred izrocil, — kteri je zadnjič v deželnem zboru obljubil, da se bo kakor deržavni zbornik poganjal za pravico! Tukaj ni dopuščen nikak izgovor, marveč veljá popolnoma: kdor ni z nami, ta je proti nam; ta nam je protivnik. S tem, da našim poslancom za spolnitev gori omenjenega ukaza včeraj nič mar ni bilo, so očitno pokazali svojo misel, da se v slovenskih gimnazijah ne sme nobena reč, tudi slovenski jezik in kerščanski nauk ne, in kaj še le zgodovina ali zemljopis po slovensko učiti!! — Res, vsacega rodoljuba bo zabolelo globoko v serce, ko bo to slišal; toda ne obupajmo, marveč tolažimo se z besedami iz hvale vrednega sostavka zadnjih „Novic“ „Slovanska misel o avstrijanski politiki“, ki govoré: „opazujemo, da se Slovani, vkljub vsem nemškutarskim overam, od leta do leta bolje zavedajo. Ako je pa tako, to se mora broj slovanskih renegatov od leta do leta bolj manjšati, broj rodoljubov pa rasti itd.“ Narod je večen. Tolažimo se dalje s pogledom

na našo nadepolno mladino, „ker njeno je nebeško kraljestvo“. — Kar se pa tiče tacih poslancov, ki so zgolj uredniki, to se vé da ne bodo pred vlekli s Slovani, dokler ne bodo pred sabo vidili ministerstvo Slovanom resnično ugodno in prijatelsko; pervi dan pa, kterega bi se prigodilo kaj tacega (in kaj se ne utegne vse primeriti!) bodo tudi oni mahoma prestopili na slovansko stran.

Iz Haloz. Verlo zadovoljen razkrijem, da smo mi na slovenskem Štirskem v deželni zbor za občine ptujskega in rogačkega okraja najsrečnejše volili, čeravno se nam je oponašalo, da je izvoljenec Nemec. Naš poslanec je pošten in pravičen mož, poseduje globoke znanosti, razume čas; ustavna svoboda mu je zastava, zavezno načelo njegovo geslo; bolje je zavzet za blagost in osrečenje slovenskega naroda kakor marsikteri zleženik slovenske matere; naš narod oblažiti je njegova perva in največja naloga. Tega blagega gospoda so neki naši lažislovenski poslanci se derznuli „panslavista“ razglasiti. Naš poslanec je konečno nasvet dal, da se cesarska listina 20. oktobra tudi v slovenski besedi shrani; naš poslanec, s ponosom velim, je predložil, da se slovenščina v učilišča in pisarnice cesarske vvede, opiraje se na ravnopravnost vseh narodov in dano besedo Nj. veličestva, čeravno je nekega poslanca za slovenski kraj v prebiranji tega nasveta na deželnem zboru kerč po celem životu lomil, — čuda, da ga ni popadla šče bolezen sv. Vida! Ta nasvet je bil podpiran od poslancov, kar se ne bi bilo nadjati, in celó od pravičnih Nemcov, tudi iz gornjega Štajarskega. Naš poslanec je tudi hotel nasvetovati, naj bi se berzopisni zapiski tudi v slovenski besedi razglasili, pa podpornikov ni bilo; vsaj taki nasprotniki so bili med našimi, ki so rekli, ako se to predloži, da nakanijo temu nasproti govoriti za stroškov delo!! Taki ljudje zabijo, da mi ravno tako in še hujše davke plačujemo kakor Nemci; je li tedaj nismo vredni zvediti, kako ste se obnašali? Poglejte na Šlezko. Sicer ni dosti kvara, ako ne zvemo dosedanjih del na deželnem zboru; samo pravičnost in enakopravnost inači govorite! Prikrojenemu volitnemu redu in temu, da so prej neki uradniki beriče razpošiljali nabiraje glasove, ter, kar sem moral čuti, po ranjškem volivcu plačali, se imamo zahvaliti, da bi skoro brez zastopnika bili ostali. Jaz mislim, da bi mi Slovenci na Štirskem okoli 423.000 ljudí si smeli slovenske poslance voliti, ki bi nas branili in zagovarjali, nikar odpadnikov ali nasprotnikov, ki so zoper nas in naše koristi. Ne verujem, da bi Bachovnjake svoje največje sovražnike dolžni bili drago plačevati. Sicer ni za nas rešitve na takih zborih, kakor je Štirsko, Koroško itd., kjer smo v manjšini; nas more le slovenski zbor rešiti, kakor Serbe narodna skupščina; ali smo menda mi nevredni tega, kar drugi imajo? — Naš poslanec g. Herman je v sostavku: „Gleiche Lasten, gleiche Rechte“ (Enake bremena, enake pravice) po številkah dokazal, da mi štajarski Slovenci, čeravno je nas število samo na 381.302 postavila, imamo razmerno šest poslancov na deželnem zboru premalo; na gornjem in srednjem Štirskem se je volil poslanec na 20.958 ljudí, pri nas pa na 31.775. Proti koncu svojega sostavka tako-le piše: „Tako pomenkljivo zastopanje naših zadev je za Slovence, oziroma spodnje Štirske toliko občutljivejše, ker posebno šest poslancov tergovstva in obertnosti, dvanajst poslancov velikega posestva kakor tudi trije moževni glasovi s svojimi narodnimi in tvarnimi (materijalnimi) zadevami so bolje na nemški zemlji ukoreninjeni, in tudi 9300 Slovencov zunaj mariborskega okrožja narodno zastopništvo pogreša, ker se ni moglo na nje ozirati pri volitvi za raztepenosti voljo. Toliko več imamo pravico želeti, da se zastopništvo pravičnejše razdeli, ker spodnje Štirsko je razmerno bolje obloženo z očitnimi dačnimi bremeni, vojaško nastanovitvo in vojniškim nabirom, kakor kterikoli drug okrog; narodna omikanost je ondi najbolje zaostala, vsiromačenje in nenravnost pa najdalje napredovala; tedaj se nam ne more zameriti, ako se opiramo na svečano izrečeno načelo cesarjevo: „Enake bremena, enake pravice, — ravnopravnost“.

O tej priliki šče lepo prosimo svojega vrednega poslanca, da bi nam po številkah šče dačne in nabirne razmere razkril, da svet sodi.

Potrebno se mi vidi Slovencom politiški načert naznaniti, kterega je naš poslanec svojim volivcom razposlal. Imenitne in prevažne so te čertice za razvoj našega prihodnjega ustavnega življenja, kterih se moramo lotiti kakor utapljavec rešivnega oža; le po takih pravilih osnovane občinske naredbe donesejo gotov uspeh narodu. Načert je ta-le:

„Vi ste mi svoje potrebe na serce položili, ter pričakujete, in jez sem vam obetal, vaš, vaših zadev zvest in stanovit zastopnik biti.

Poskusim razložiti, kako nakanim svojo nalogo rešiti in zakaj bi se najpervlje poganjali.

Najpred bi treba bilo določiti, terdno in gotovo, kako in nakoliko naj bi se ljudstvo udeleževalo vlade po združivnem potu z vzvišenim vladarjem, to je, ustavo osnovati.

Tù ni mesto in predelec bi zavêdlo onih velikih načelnih pitanj se dotikati, ktere rešiti bomo se trudili opiraje se na modrijanstvo, zgodovino in svojo zvednost; tù tedaj omenim samo preinačbe, ktere najbolje vaše dobro in hudo zadevajo.

Začenjam z novo srenjsko postavo, ki se ima osnovati, v ktero bi se neizrečeno dosti občnega in koristnega dalo spraviti.

Vi bi naj osnovali, kar se mi dobro zdí, veče soseske po priliki tako, da se ptujski kraj, imajé 44.000 ljudí, največ v 8 ali 9 občin razdeli.

Velike soseske imajo več veljavnosti in važnosti, ter lože stroške nosijo same se vladaje.

Pripraven predstojnik, izvoljen srenjski uradnik in srenjski služabnik bi lahko največ opravíl sami oskerbeli, ktere sedaj okrajni urad, sodništvo, dačni urad, bileţnik (notar) in pravdosrednik opravljajo. Vi sami bi lahko oskerbeli redarstvo, pobirali dače, spisovali različne pisma, razpravljali zapuščine, skerb imeli za svoje varovance, prevzeli poravnavne poskuse, overžbe opravljali, celó določevali v pravdah konci manjših po skrajšani ustmeni obravnavi, oskerbovali jako silne naredbe in prejšnje preiskave v kazenskih rečéh — v vsem bi svobodna bila pritožba na deželno gospósko; nadalje skerb bi imela na svoje učilnice, učilniške hrame, cerkve in župne hrame (farovže) itd.

Ker bi se vse godilo očitno, ter pred vašimi očmi in cela soseska bi morala porok biti in vsakemu vas bi na sercu ležalo, da bi red bil in opravila se dobro vodile, bi se najberže vaše rečí hitreje, marljiveje in previdneje opravljale, kakor se je to dozdaj godilo.

Se vé, da bi se morale tudi opravilne oblike skrajšati in olajšati, kar bi tudi prav bilo; vendar dvomim, je li niso celó zemljišnice (gruntne bukve) končí v sedašnji podobi ravno toliko kvara kakor haska donašale.

S tem bi se pomagalo vašim tožbam zavoljo vednih, dostikrat več milj dalekih potov k sedašnjim gosposkam; koliko ste pri tem časa in penezov zapravljali, vročnino in poverjenstva (komisione) plačevali; drago in dolgočasno pravdosodje bi se odvernilo.

Predstojništvo bi vas priloživše k dačnemu ranjškemu malo nalogo proti ognju in toči zavarovalo; tudi bi vam svetovalo, da bi se jak vračnik, tudi živinski zdravnik pri nas nastanil, ako bi mu zastonj dali stanovanje v prostornem soseskinem hramu in nekoliko zemljišča. Gotovo bi se dali pomočki in poti najti, da bi se občinarju stiskanemu hitro in brez velikih stroškov penezi na posodo davali. Za siromaške in revne bolnike bi brez dvombe tudi oskerbnišča vedili osnovati itd. Na kratko, vi bi vse potrebno imeli pri roki, duhovno, zdravniško, sodniško in penezno pomoč.

Bi li zmerno pisnino v soseskino peneznico devali, že to bi skoro za stroške vašega vladanja ségnilo. Nikar ne mislite, da se vam s temi premembami bi novo breme naložilo; nasprotno, vse vam se polajša, ne spomnivši neizmernega nravnega dobička, ki bi vam odtod gotovo prihajal.

Po ti prenaredbi bi se število zdajnih deželnih uradnikov pomanjšalo, in s tem tudi vladini stroški, kar bi pri dačah na vaš dobiček bilo.

Šče le, ko se nove županije dogotovijo, bode se vidilo, koliko deželske gosposke bo treba, in koliko uradnikov, šče le te bode se stanovitna vladna postava dala urediti, za česar voljo bo najberže srenjska postava tudi v oziru najpervo in najpotrebnejše delo narodnih zastopnikov.

Sila potrebno bode narodnemu poduku pozorno oko podariti. Razne poduke v keršanskem nauku samo ubožno zadobljena nepametna urnost brati, pisati in računiti ne omikuje ne duha prav ne serca. Omika osvobojuje — je moč — veda je bogastvo. Vaša detca (otroci) bi se morala zadovoljno razbistriti v svojem najbližjem poklicu, kako se naj zemlja obdeluje, živina redí, drevje sadí in gojí, umno gospodari itd., kakor tudi o svetu, periodi, deržavi, človeških pravih itd.; njih serce bi se naj napojilo z blagimi načeli pobožnosti, nravnosti, marljivosti, hrauljivosti, snažnosti, ljubezni do bližnjega, ter po takem bi se tudi od te strani strašno se razširjajoča spačenost overla.

Oskerbivši si razsvetljene blagovoljne učnike, ki bi, kolikor je močí, samostalni, oskerbljeni s kruhom in uživaje primerno zvunešnjo veljavnost, plačilo za svoj težavni poklic dobivali, poboljšavši učilo, poboljšavši in pomnoživši učne predmete, bi se imenovani lepi nameni dali doseči.“

Dalje govorivši šče o koristi narodne straže je sklenil govor svoj tako: „Prijatli Slovenci! rad bi bil vam v vašem maternem jeziku govoril, pa okolnosti mi niso dopustile. Vaš jezik je neskončno lep, bogat in gibek. Ne more in ne sme se vam zameriti, ako si ga hočete v čast spraviti. Materna beseda povzdiguje serce; le v maternem jeziku se more narod na višjo stopnjo omike spraviti. Tudi v tem oziru vam hočem zvest prijatel biti. Iz dolgega terpljenja in ponižanja idete lepemu vstajanju nasproti.

Jaz sem tedaj vse naše težave omenil, pa tem odpomoči, bode menda težko. Sebičnost, lenost, neumnost in ured po starem kopitu so proti nam; jaz pa ne zdvojim o uspehu. Naše zahteve so tako pravične, kakor je naša potreba velika; pravica se nam mora dati.

Že se mi zdi, da vidim v vaše kolibe se povračati serčnost in radost, marljivost in nravnost in hranljivost; razne stanove, ki zadovoljnejše, marljivejše za svoj poklic delajo, — vidim, ko ljudje mirne vesti morejo živeti, so poboljšani in oblaženi, ter pregovor prijatelski se spolnuje: „Občna svoboda, občna omika, občna premožnost“.

Toliko o našem vrednem poslancu, ki se je samouk naučil slovenski, ki je izvoljen rekel po priliki te besede: „Slovenci! moje serce je pri vas, moje življenje za vas.“ — Spletke ga niso pustile na deržavni zbor dunajski! Holožan.

Iz Reke 1. junija. Te dni so slovenski učenci tukajšne gimnazije prevzvišenemu gosp. škofu Štrosmajer-u poslali v slovenskem jeziku pisani list udanosti, v kterem se preblagemu stvaritelju jugoslavenske akademije z gorečo besedo zahvaljujejo, da je storil, kar za duševne interese naroda jugoslavenskega pred njim še nihče ni storil, in se tako največega dobrotnika slavno skazal.

Iz Breznice na Gorenskem 6. junija. Danes opoldné so naš ljubljeni gosp. fajmošter Kašpar Šoklič v naročji milostljivega kneza in škofa gg. dr. Jerneja Vidmarja, ki so jih prišli obiskat, svoje blago življenje v 78. letu svoje starosti sklenili. Že predlanskim so poprej zmiraj terdni gospod nevarno zboleli, tako, da se lani niso upali svoje druge nove maše slovesno obhajati. Pozneje so vendar nekoliko okrevali; al vidilo se je, da celó na tanki nitki visí njih življenje. Ko jih pridejo milostljivi naš škof obiskat in se po dohodu sedé ž njimi pogovarjajo, nagloma omolknejo in umerjejo. Smert njihova je bila mirna kakor je bilo celo njih življenje mirno; bili so res zmiraj in povsod ljubeznjiv pastir svojim ovčicam. Naj v miru počivajo! (Vrednik „Novic“, ktere so rajnki vedno radi prebirali, pa položí še posebej na njih grob nevenljivo cvetko žive hvaležnosti, ker rajnki, ko so še kaplan bili v Kranji, so mu bili njegov pervi učnik skoz več let in vseskozi ljubeznjiv prijatel. Bodi jim zemljica lahka!)

Iz Kranja 9. junija. — Pri nas je bil že tretjikrat ogenj podtaknjen in vès sum letí na tistega Siherl-a (Dimeža), ki je predlanskim iz Oséka iz ječe všel, kjer je bil na 18 let obsojen in se zdaj po Gorenskem klati zdaj tako, zdaj tako oblečen. Čuda je to, da tako sila nevarnega človeka še niso zasačili! Ali bi se ne môglo več kompanij soldatov razposlati ali pa darílo zagotoviti, kdor ga vjame? Kmetje sami — razun nektere derhali, ki ga morebiti ima pod svojim krilom — ga gotovo ne skrivajo, pa se ga bojé izdati, ker, če bi spet iz zapora všel, bi se nad njimi strašno maševal.

Iz Zaverh-a poleg Šmarne gore. Dasiravno je tudi pri nas spomladanski mraz zeló bčelam škodoval, so meni vendar že binkoštni torek začele rojiti, in eni panjovi so že rojili po trikrat. Bog daj, da bi kmalo še vsi drugi. Lansko leto je cvetela jelka, letos pa cveté smreka. Toliko predragim bčelarjem. Lorenc Ivanič.

Iz Ljubljane 1. rožnika. vk. — *(Nov jezik na Kranjskem in novo jugoslovansko kraljestvo.)* Neka gospodičina, ki pridno domače časnike prebira, in je sploh prav uneta Slovenka, je prinesla te dní staremu uradniku ali „pijomtarju“, kakor se jim v dobri kranjski „šprahi“ pravi, tisti list „Laib. Zeit.“, kjer je domorodni slovenski govor velespoštovanega gospoda župana natisnjen. Blaga hčí slovenska ni mogla, da bi ne bila zavoljo tega iz serca vesela, tedaj je tudi uradniku jela hvaliti verlo domoljubno obnašanje novoizvoljenega g. župana. Ali kako zeló je razčila sivega moža. „Pojte rakom žvižgat s to neumnostjo“ — jo zaverne — „kaj bote tudi Vi znoreli!“ — „Nikjer ni toliko nerodnosti kot pri nas. Lejte, kaj se vse izmišljujeta dr. Bleiweis in dr. Toman! Napravila sta nov jezik, ki ga živa duša ne razume; le nekteri norčavi študentje se ga učé, da potem žlabudrajo to čobodro. Pa kaj se še pripravlja! Hočejo narediti novo realno šolo, v nji pa vpeljati oni zmešani jezik, ki je iz vseh kotov nabran, in tako našemarjen, da ga nobeden ne razume. Ako se to zgodí, mora kupčija konec vzeti, zakaj, ako se bojo kupčijski strežaji iz one nove realke jemali, kdo bo ž njimi znal govoriti? Pa ko bi že to vse bilo! Al kaj fanatikarja Bleiweis in Toman še namerjata! Pomislite, naredila bota novo jugoslovensko kraljestvo!“ — Take burke je blodil in robil mož, kterega le to zagovarja, da šteje blezo že nad sedemdeset let; tedaj revček več od putike (podagre) vé kakor od jezika domačega. Ker mu je slovenski jezik popolnoma neznan, je prav naravno, da se mu zdí nov jezik. Povejte posebno Vi, priprosti kmetje, ki „Novice“ pridno in marljivo prebirate, povejte staremu ptujcu, da ta slovenski jezik, je jezik, ki ga slovenski narod govorí, kterega še ni popačila nemška „špraha“ takih ljudi, kteri hodijo na „špancir“ na „roženpoh“, da se tam „unterholtajo“ itd. Povejte jim, da to ni novi, ampak tisučletni jezik cele Slovenije! „Kaj, Slovenije? — to je tistega novega kraljestva?“ bo zarenčal naš protivnik. Da! zaterdimo še enkrat, to je jezik tiste dežele, v kteri stanujejo Slovenci: po Kranjskem, Koroškem, Štajarskem, Goriškem in Primorskem, in kodar še drugod. Tukaj prebivajo mirni in poterpežljivi Slovenci; tù je stara dežela slovenska, da bote vedile, da ne bote več prašale: kje je nova „Bleiweisija“ in „Tomanija“? Po teh pokrajinah se širijo cesarju verno vdani Slovenci. — To naj si zapomnijo

vsi tisti, ki so tako mogočni — v vednosti, da jim je ime „slovenski“ jezik nova izmišljena reč, — mesta naše prestavljajo zdaj sèm, zdaj tjè; veliko manj pa še vejo, koliko nas je Slovencov na število. Bog le dáj, bi se kmali uresničila vroča želja vseh Slovencov, da ne bojo več ptujci v lastni domovini, naj protivni petelini še tako kokodaskajo iz rogate nehvaležnosti do dežele, ki jih redi, in še več — iz zopernosti do uredb svitlega Cesarja!

Iz Ljubljane.

Tolažba.

Na grobu nadepolnega Joana Ahačiča, osmošolca, umerlega 20. maja.

Noč tamnetna svet pokriva,
V sladkem spanju vse leží,
Mati le solzé preliva,
Oče móči z njim očí.

Sina djali so v gomilo
Poleg hčerice hladnó;
Zato plaka mati milo,
Oče joka se bridkó.

Kadar polnoči odbije,
Ju premaga spanja moč,
In svitloba ju obsije,
Kakor ko se zor napoč'.

Sinček, ki že spí v gomili,
Stopi k njima vès svitál,
Reče očU, mamki mili,
Ko da v grobu bi ne spal:

„Oče dragi, mati mila!
Upokojita sercé;
S sestro bova vence víla,
Kteri nikdar ne zvené,“ —

„Vence rajske, da na glavo
Vama jih položiva,
Kadar k nama v večno slavo
Nebeščanov prideta.“

„Vroče bova pesmí péla
Z brati rajskimi Bogú:
Da bi sreča saj cvetéla
Še v edinem Vam sinú!“

Iz Ljubljane. Ker bode deželni odbor vprihodnje tudi očitno naznanje dajal, kar se bo v njegovih sejah pomenkovalo in sklepalo, je začel te razglase s svojo 3. sejo, ki je bila 31. maja. V ti seji so prišle na versto cestne zadeve po pismu gosp. Jožefa Zagorca, poslanca iz Dolenskega, s kterim je poslal od več županov in soseskinih mož podpisano pritožbo, da c. kr. kantonska gospóska v Kostanjevici županii v Št. Jerneji napoveduje cenitev rubljenih reči vseh tistih gospodarjev, ki so še kaj na dolgu zastran kantonske ceste. Pritožniki se opirajo na sklep 8. seje deželnega zbora, v kterem se je na temeljite pritožbe od mnogih strani enoglasno sklenilo, sl. deželnemu poglavarstvu živo potrebo razodeti, naj se vse dela iznova namenjenih ali že začetih kantonskih cest in eksekucije zavolj takih del začasno ustavijo razun nekterih, ki se lahko izdelajo ali ki jih soseske same izdelati želijo. Gosp. Ambrož, kot referent te pritožbe, je odboru naznanil, da že 4. maja in vdrugič o pritožbi senožeške županije 14. maja se je deželni odbor obernil do c. kr. deželnega poglavarstva, pa še zmiraj ni odgovora dobil, kaj ono misli o tej zadevi kantonskim gosposkam ukazati; treba je tedaj, da vtretje na vlogo gosp. Zagorcovo deželno poglavarstvo tem živejši deželni odbor prosi, da se izpolne sklep deželnega zbora, ker so nadloge na kmetih že tako velike in jim jih take cestne dela še povikšujejo. Odbor je enoglasno sklenil, vnovič se oberniti do sl. deželnega poglavarstva. — Dalje je dr. Bleiweis nanašaje se na sklep deželnega zbora odboru predložil, naj se za prestavljanje nemških stenografičnih naznanil v slovenski jezik in za popravljanje pervih iztisov za vsako tiskano pôlo plača 12 gold. nov. dn., ker to plačilo se ujema s trudom, ki ga ima prestavljavec in popravljavec; tudi štajarski deželni zbor leta 1848 je enako delo tako plačeval. Odbor je enoglasno poterdil predlog.

— Križem mesta se pokladajo že cevi, po kterih se bo pretakal gaz ali plin, ki bo o vseh Svetih mesto razsvetljeval z novimi lučicami po ulicah mestnih, štacunah kupčijskih in še druzih krajih. — Sila potrebno je bilo, da je te dní mestna gospóska oklicati dala, da bojo čuvaji pazili nad fantini, ki postopajo po ljubljanskem gradu in kamnje lučajo doli na verte; že večkrat je bil kdo poškodovan in nekdo prav zlo. Ker mislimo, da šolski učenci niso tako razujzdani, bi bilo posebno streči po tistih mladih vlačugarjih, ki se namesto šole klatijo celi dan okoli, in vsacega takega berž zgrabiti in ga tirati na magistrat, da se odverne lenoba, ki je mati vseh pregreh. — Še neko drugo vošílo zavoljo našega grada imamo na sercu, ki jo bomo pa drugo pot razodeli.

— Ravno smo brali, kako lepo se je te dni v reškem županijskem zboru neki pravičen Hervat za čast Slovencov potegoval dobro ločivši poštene Slovence od takih, ki so nam sramoto delali na Hervaškem. Ta pošteni glas nas je toliko bolj razveselil, ker je pervi očitni glas, ki smo ga čuli iz dežele naših jugoslavenskih bratov.

— Slišali smo, da je včeraj (v pondeljk) v Borovnici gorelo in kakih 10 hiš pogorelo.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. *(Iz deržavnega zbora poslancov).* Ko je 5. dan t. m. deržavni zbor deržavnih poslancov z večino 5 glasov zavergel predlog, naj se od odbora izdelani in prebrani opravilni red deržavnega zbora poterdi navprek (od konca do kraja), so se 8. dan t. m. začeli pretresi posameznih paragrafov, kteri pa v predlogu niso ravno veliko prenaredili. Važniše je bilo, kar je minister Schmerling ta dan deržavnemu zboru odkritoserčno razodel, da sedanji zbor ni celi deržavni zbor, ampak le ožji nemško-slovanskih dežel. S tem je končal sanjarijo centralistov, ki so se obnašali, kakor da bi oblast imeli postave sklepati za celo cesarstvo. Kako slabo je pa ugodil gospod minister s to razodevo centralistom, se je berž drugi dan bralo v „Pressi“, ki je zatega voljo se strašno grozila nad Schmerlingom, in v „Ostd. Pest“, ki je psovala Rieger-a hudo, ker vé, da je pervák federalistov. Al s psovkami težko da se bo pravo v grob položilo! Vendar, ker so gospodi ministri kmali potem glasovali za Szabelnov predlog, „naj se določi tako imenovani ustavni odbor, kteremu se imajo izročevati vse ustavo dotikajoče zadeve“, in po tem takem ožji zbor vendar ima opravilstvo celega, se je potolažila togota centrališka. — Gospod minister Plener je zboru naznanil, da so presvitli cesar poterdili enoglasni predlog obeh zbornic zavolj dnine in potnine deržavnih poslancov, — dalje je odgovoril na undanje vprašanje dveh českih poslancov: „ali je res, da se bojo spet 3 deržavne grajšine prodale?“ da grajšine Pardubice, Smiric in Zbirov so bile že leta 1855 dunajski banki zastavljene in v prodaj prepuščene, da se tedaj o tej zadevi sedaj ne more nič druzega skleniti; — na vprašanje zavoljo odprave vinskega davka je gosp. minister odgovoril, da o tem še ni nič sklenjeno, da pa radoveden pričakuje predloge štajarskega deželnega zbora (tudi krajnski deželni zbor je za odpravo tega davka prosil, *Vred.*), ker še sedanjemu zboru misli ministerstvo ta davek v posvet izročiti; vendar za letos bo mogel obstati kakor je, ker čast vladna in stan dnarstveni ne pripušata, da bi se ta davek zavolj upornosti na nekterih krajih mahoma preklical. — Med vprašanji, ki so bile poslednji čas ministerstvu zastavljene, je 8. dan t. m. bilo eno nam Slovencom posebno važno, ki jo je zastavil dr. Toman: „kaj je deržavno ministerstvo že morebiti storilo ali saj kaj misli storiti, da se izpelje šolska postava od 8. avg. 1859? Že dve šolski leti ste pretekle in že se bliža tretje, pa še se nič ne sliši o tej postavi, ktero terja sedaj tudi diplom od 20. okt. 1860 in prestolni ogovor.“ Radovedni čakamo ministrovega odgovora na to tehtno vprašanje. Drugo vprašanje je bilo poslanca dalmatinskega Ljubiša: „ali ministerstvo kaj vé od preganjanja tistih oseb, ki se v Dalmacii poganjajo za zedinjenje njeno s Horvaškim in Slavonskim? in kaj je storilo ali kaj misli storiti zoper to početje dubrovniške okrožne oblasti?“ — Napovedal je predsednik še dr. Giskrove tri ustavne predloge in predlog dr. Mühlfeld-ov, ki bojo po sklepu večine prišli v posvet. Gospod

minister Schmerling je napovedal izročbo postave za uravnanje občin (sosesk).

Česko. Iz Prage. Časniku „Čas-u“ se piše iz Dunaja, da bode armada avstrijanska skoro prisegla na ustavo. — Zoper šolskega svetovavca Jana Mareša ki je ponemčoval češko deželo prav natanko po postavah nekdanje sisteme, se je pritožila sedaj tudi mestna županija hrudimska in pismo z 220 podpisi poslala do deželnega poglavarstva, naj se odstavi mož, ki za sedanje čase poštene ravnopravnosti ni pripraven, in namesto njega, prosi, naj se postavi šolski svetovavec Wencig.

Salcburško 8. junija. Neprenehano deževanje perve dni tega mesca je napravilo po več krajih silne povodnje. Reka Salca je žugala mostove v Halleinu in Salcburgu podreti.

Hervaško. Iz Zagreba 6. junija. Graničarji, ki so pozvani na deželni zbor zagrebški, so obiskavali te dni imenitniše poslance deželnega zbora; vsi so jih sprejeli preserčno in jih tolažili z obljubo, da se bojo krepko potegnili za to, da se nesrečni stan graničarjev odverne; le kardinal in zagrebški škof Haulik ni mogel verjeti, da se graničarjem terdo godí, ker „vojaško granico za pravi raj na svetu ima, v vsem tako oskerbljen, da si noben narod kaj boljega želeti ne more; že pod banom Jelačičem je vlada dunajska mislila vojaško granico drugač osnovati; al ranjki ban, pravi oče graničarjev, si je na vso moč prizadeval to odverniti, in je res odvernil.“ Graničarji, slišati te besede, so se vsi zavzeli, in neki star mož med njimi se ni mogel zderžati, da je na povratku glasno rekel: „Sedaj še le zapopadem, zakaj naše zdihovanje ne pride do prestola presvitlega cara, zakaj če taki gospodje iz svojega posvetnega raja naše železne stene za srebro cenijo, ni čuda, da dunajski gospodje železo za zlató deržijo.“ Tako piše „Ost u. West.“

Ogersko. Iz Pešta. — 5. dan tega mesca je bil tisti imenitni dan, o kterem smo zadnjič govorili. Deželni zbor (doljna zbornica) je namreč glasoval o tem: ali naj se po Deakovem predlogu to, kar ogerska dežela hoče imeti, pové cesarju v bolj spodobni podobi pisma (adrese), ali pa v bolj oholi podobi sklepa (resolucije). Premagala je bolj zmerna stranka, toda le s 3 glasovi; za pismo je glasovalo 155 poslancov, za sklep pa 152. Preden pa gre to pismo iz doljne zbornice v zgornjo (zbornico velikašev), se morajo besede tega pisma določiti natanko. 7. dan t. m. so se začeli pomenki o besedah omenjenega pismo. Poldrugo uro so terpeli pomenki samo za to, kakošen nadpis naj se naredi na pismo. Deak je nasvetoval, naj se napiše: „Felséges császár és király!“ (to je „presvitli cesar in kralj!“); eni so rekli, naj se izpusti „kralj“, ker cesar avstrijanski še ni kronani ogerski kralj; drugi so svetovali, naj se izpusti tudi „cesar“, ker beseda „cesar“ obsega tudi „kralja“; eden, pa glasno posvarjen od celega zbora, se je celo prederznil nasvetovati, naj se pismo naredi na „Franc Jožefa, cesarja avstrijanskega“; drugi, naj se piše samo „Felség!“ (Presvitli!), spet drugi „Felséges ur!“ (Presvitli gospod!) — in ta naslov je po večini glasov obveljal. Potem so se pretresovali sledeči stavki Deakovega pisma; pa le malo so jih ta dan dognali, čeravno je seja terpela 5 ur. — Gosp. Dunlop, ki ga je angležka vlada poslala v Pešt, da se z lastnimi očmi prepriča, kako in kaj je na Ogerskem, je mogel Pešt zapustiti, ker je avstrijanska vlada to zahtevala.

Laško. Celo našo deželo je neizrečeno omamila smrt ministra Kavour-a (Cavour-a), ki je po kratki bolezni 6. dan t. m. za mertudom v Turinu umerl po tem, ko so mu 6krat puščali. Smrt grofa Kavourjeva pa ni omamila samo Laško, temuč je osupnila celo Evropo, zakaj akoravno se mora njegovo delovanje iz stanja avstrijanskega in rimskega od konca do kraja zavreči, se mora vendar spoznati, da če bi njega ne bilo, bi bil Mazzini že davnej glavo povzdignil, Garibaldia seboj potegnil in čez celo Evropo silni plamen republikanskih prekucij vergel. Kavour, domoljub bistre glave in terdnega značaja, je varoval monarhično oblast. Kaj bo vprihodnje? nobeden ne vé. 2. dan t. m. je novica iz Turina, da se bode po kraljevem sklepu djala laška armada za letos v mirno stanje, potolažila vès svet. Ali bo ta tolažba sedaj ostala, kdo vé? Kralj je naročil baron Rikasoli-u (Florentincu), naj sostavi novo ministerstvo; kakošno bo, se še ne vé. — „Zedinjena Italija“ je obhajala 3. dan t. m. po vseh mestih narodni praznik z mnogoverstnimi slovesnostmi svetnimi in cerkvenimi. Škofje pa so bili pri tem v veliki zadregi; nekteri so se zvesto deržali svojega višjega duhovnega poklica, nekteri pa so se udali sili. — Tudi Garibaldi je nek zbolel, al ker poslednje novice nič o tem ne govorijo ne bo bolezen nevarna. — Tudi sv. oče papež so 6. dan t. m. za merzlico zboleli, ravno ko so se hotli osmi dan po sv. Rešnjem telesu k procesii podati.

Angležko. Iz Londona. Kraljica naša je zbolela. Neka otožnost jo je prevzela, ki omamlja tudi njeni život. Celó ptuji zdravniki in med njimi slavni Schönlein so poklicani v posvèt.

Turško. Iz Carigrada. Sultan boleha za zlo nevarnim želodečnim rakom.

Listnica vredništva. Gosp. J. T-i na D: Vaše pismo smo izročili ekspedicii; dobili bote, kakor hitro bo mogoče, vse, kar je še dobiti. — Gosp. A. K. v V: Domačih pomenkov o sl. Gl. ne moremo vzeti, ker bi se nam, če tudi dobrovoljni svéti, berž napak obračali. — Gosp. Gr. K. v Gr: „Tagespošto“ smo unidan odpravili; poštenje nam brani, se meniti za takega pisača; zato je škoda za vsako verstico, ako nam jo kdo piše; ne zamerite nam tedaj, da tudi zabavljico Vašo denemo ad acta. — Gosp. P. S. v Ilir. Bist: Vse „Novice“ od 1. maja so pošle; poslanih 30 kr. leží v ekspedicii.

„Novice“ prihodnji mesec

nastopijo drugo polovico letošnjega tečaja. Tisti gg. naročniki, ki jih želijo še naprej dobivati, ali pa novi naročniki naj se gotovo oglasijo še ta mesec, da se bo vedilo, koliko iztisov se ima vprihodnje natiskovati. Ako se poznejšim naročnikom ne bo moglo z vsemi listi vstreči, ne bo tiskarnica kriva, ampak to, da se častiti naročniki niso ob pravem času oglasili.

„Novice“ so svojim prejemnikom, pa tudi drugim bravcom, kterim so ali ljube ali pa tern v pêti, tako zadostno znane, da nimamo pri tem oglasu nič druzega povedati, kakor to, da bojo v vsem ostale, kakor so bile dozdaj. Novi časi so dali novo važnost vsem časnikom; s tem pa so prejele tudi „Novice“ še veče naloge. Prizadjale si bojo s krepko podporo domoljubnih prijatlov svojo dolžnost zvesto spolnovati.

Če bo le mogoče, bi radi dognali letos „občno povestnico.“

„Novice“ za pol leta (do konca tega leta) veljajo po pošti prejemane 2 gold. 10 kr., v tiskarnici 1 gold. 80 kr.; za četert leta s poštnino vred 1 gold. 5 kr., brez poštnine 90 kr. nov. dn.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**